गीतापठनं न व्यर्थम्

• (सं०) कृष्णप्रसादः

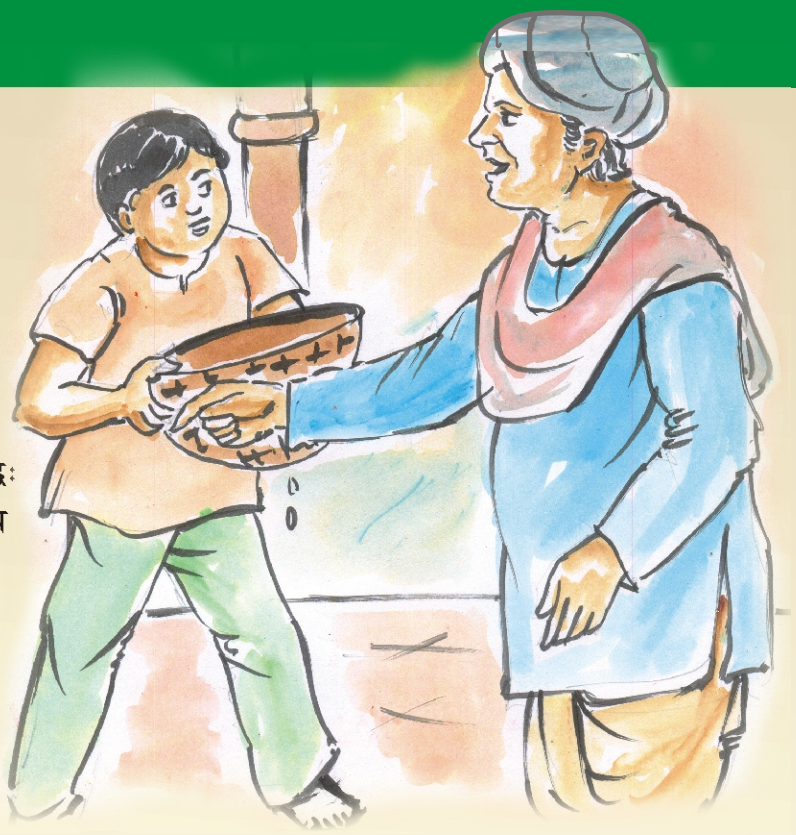

पर्वतस्य उपत्यकायां पौत्रेण सह कश्चन वृद्धः निवसति स्म । प्रतिदिनं प्रातः शीघ्रम् उत्थाय भगवद्गीतापठनं तस्य स्वभावः । पितामहस्य व्यवहारं दृष्टवता पौत्रेण चिन्तितं यत् मया अपि पितामहेन इव भवितव्यम् इति । अतः सः पितामहस्यैव अनुकरणम् आरब्धवान् । भगवद्गीतापठनमपि आरब्धं तेन । बहुधा पठनेन अपि गीताश्लोकानाम् अर्थः तेन न अवगतः । सः पितामहम् अवदत् - ''पितामह ! भवान् इव अहमपि गीतां पठामि । पठनसमये किञ्चित् ज्ञातम् इव भवति । किन्तु पुस्तकं यदा पिहितं भवेत् तदा सर्वं विस्मर्यते । अतः गीतापठनात् कः लाभः मम ? अहं गीतापठनं परित्यक्तुम् इच्छामि ।''

पितामहेन उत्तरं किमपि न उक्तम् । सः पौत्रम् अवदत् - ''एतं कण्डोलं नीत्वा नदीतः जलम् आनय !''

पौत्रः नदीं गत्वा कण्डोले जलं प्रपूर्य गृहं प्रति प्रस्थितः । किन्तु यावत् गृहं प्राप्तं तावता कण्डोले अल्पमपि जलं न आसीत् । तदा पितामहः अवदत् - ''तव वेगः अपर्याप्तः । त्वं मन्दतया कार्यं करोषि । वेगेन कुरु कार्यम्'' इति ।

पौत्रः कण्डोले जलं प्रपूर्य वेगेन एव गृहम् आगतवान् । तथापि कण्डोले जलं न शिष्टम् । सः पितामहम् अवदत् - ''कण्डोलेन जलस्य आनयनं न शक्यम् । अतः अहं पात्रेण जलम् आनेष्यामि ।''

''न । कण्डोलेन एव जलम् आनेतव्यम् । तदर्थं पुनः प्रयासं कुरु । असकृत् प्रयासं कुरु'' इति अवदत् पितामहः ।

पौत्रेण अनेकवारं प्रयासः कृतः । तथापि साफल्यं न प्राप्तम् । अन्ते सः असन्तोषेण अवदत् - ''आर्य ! मया बहुधा प्रयासः तु कृतः एव । तथापि कण्डोलेन जलम् आनेतुं न शक्तम् । सर्वः अपि प्रयासः विफलः । विफले कार्ये किमर्थं मां नियोजयति भवान् ?''

तदा पितामहः अवदत् - ''नायं व्यर्थः प्रयासः । त्वया जलम् आनेतुं न शक्तम् इति तु सत्यम् । तथापि प्रयासः न व्यर्थः । त्वं कण्डोलं परीक्षस्व किञ्चित्...''

पौत्रः कण्डोलं परीक्षितवान् । पूर्वं यः कण्डोलः मलिनः आसीत् सः इदानीं स्वच्छः दृश्यते । अन्तः बहिः च शोभते सः ।

आश्चर्येण कण्डोलमेव पश्यन्तं पौत्रम् अवदत् पितामहः - ''पूर्वं यः कण्डोलः मलिनः आसीत् सः इदानीं स्वच्छः दृश्यते । जलस्य आनयनं कर्तुं न शक्तं चेदपि कण्डोलस्य स्वच्छता तु सिद्धा एव । गीतायाः पठनमपि एवमेव । पठनावसरे गीतायाः सर्वेषां श्लोकानाम् अर्थः न अवगम्येत । केचन श्लोकार्थाः विस्मृताः भवेयुः अपि । तथापि गीतापठनाभ्यासः न परित्यक्तव्यः । ततः अन्तरङ्गबहिरङ्गयोः शुद्धिः तु अवश्यं भवति । गच्छता कालेन गीतायाः तात्पर्यस्य अवगमनात् तु जीवनोत्कर्षः सिद्ध्येत्'' इति ।

नूतनम् अर्थम् अवगतवान् इव पौत्रः पितामहस्य मुखमेव निर्निमेषम् अपश्यत् ।